

Nový pohľad Európskej únie na nakladanie s odpadom

Zmena filozofie v odpadovom hospodárstve

Neustály proces integrácie a zväčšovanie ekonomického priestoru EÚ prispelo k nárastu obchodu a s tým spojenej priemyselnej výroby. Európska únia sa stala jednou z najväčších ekonomík sveta. Ekonomický rast so sebou priniesol nielen zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva, ale aj niektoré negatívne javy. Jedným z nich je zvyšujúca sa závislosť priemyslu od prírodných zdrojov a druhým odpad, ktorý priemysel a spotrebiteľia produkujú. Európska komisia preto v roku 2005 vypracovala dokument *Tematická stratégia predchádzania vzniku odpadu a jeho recyklovania*, v ktorom identifikovala hlavné problémy a navrhla riešenia v odpadovom hospodárstve EÚ. Podľa tejto stratégie sú najmarkantnejšími problémami nepretržitý nárast objemu odpadu, nevyužívanie potenciálu recyklácie odpadu, uprednostňovanie skládkovania, chýbajúca legislatíva v niektorých tokoch odpadu, nízka uplatniteľnosť existujúcich právnych predpisov a odlišné prístupy členských štátov k riešeniu problémov súvisiacich s odpadom. Bolo nutné prijať komplexné riešenie a strategické ciele v systéme nakladania s odpadom, ktoré sa premietli do právneho predpisu – rámcovej smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/98/ES o odpade a o zrušení určitých smerníc.

Smernica prináša okrem nových pojmov ako *vedľajší produkt* alebo *stav konca odpadu* aj zmenu v hierarchii rôznych druhov odpadu. Táto hierarchia je päťstupňová. Základom je predchádzať vzniku odpadu a keď už odpad vznikne, na prvom mieste je jeho efektívne a environmentálne bezpečné opakované použitie. K zneškodňovaniu odpadu treba pristupovať až vtedy, keď boli vyčerpané všetky predchádzajúce možnosti. Je zrejmé, že prijatím rámcovej smernice sa v Európskom spoločenstve vytvoril právny základ na úplne nové vnímanie tokov odpadu a podporu recyklácie.

Odpad ako plnohodnotná surovina

Odpadové hospodárstvo je s obratom 145 miliárd eur ročne významným sektorom, ktorý vytvára približne 2 milióny pracovných miest a má potenciál poskytovať zdroje pre priemysel EÚ. S odpadom musíme začať ale narábať ako s hodnotnou surovinou. Doteraz bolo problémom, že neboli stanovené kritériá, na základe ktorých by sa určilo, že odpad prestáva byť odpadom a je hodnotnou surovinou. Ak sa raz látka stala odpadom, aj keď bola relatívne čistá a pre životné prostredie bezproblémová, nemohlo sa s ňou nakladať inak ako s odpadom až do začatia jej zhodnocovania. Legislatíva to neumožňovala. Tento stav by som nazval „starý prístup“. V praxi to znamená, že odpad sa stal surovinou, iba ak sa zhodnotil – technologicky sa spracoval a boli využité jeho fyzikálne, chemické a biologické vlastnosti. Rámcová smernica práve tento fakt mení, prináša „nový prístup“ a umožňuje odpad preklasifikovať na surovinu ešte pred jeho technologickou úpravou. Zriadila na to nový právny inštitút „stav konca odpadu“.

Stav konca odpadu sa vzťahuje na špecifický odpad, ktorý prestáva byť odpa-

dom, ak prejde činnosťami, ktoré zabezpečia jeho priame využitie a neškodnosť a spĺňa základné podmienky:

- látka alebo vec sa bežne používa na špecifické účely;
- pre túto látku alebo vec existuje trh alebo je po nej dopyt;
- látka alebo vec spĺňa technické požiadavky na špecifické účely a spĺňa existujúce právne predpisy a normy uplatniteľné na výroby;
- použitie látky alebo veci nepovedie k celkovým nepriaznivým vplyvom na životné prostredie alebo zdravie ľudí.

To sú základné podmienky, aby sa na odpad mohol uplatniť stav konca odpadu. Na druhej strane ale odpad musí spĺňať konkrétne kritériá, ktoré sú definované v nariadeniach Rady (EÚ). Odpad musí dosahovať určitú kvalitu a čistotu, aby bol schopný nahradiť vstupnú surovinu prírodného pôvodu.

Veľmi dôležitým v kontexte pochopenia aplikovania „stavu konca odpadu“ je spôsob, akým je v smernici 2008/98/ES definované zhodnocovanie odpadu. „Je to akákoľvek činnosť, ktorej hlavným výsledkom je prospešné využitie odpadu, ktorý nahradí iné materiály atď.“. Z toho vyplýva, a smernica to aj konkrétne pripúšťa, že na účely dosiahnutia stavu konca odpadu môže ísť pri činnosti zhodnocovania napríklad len o kontrolu odpadu, aby sa overilo, či spĺňa kritériá pre stav konca odpadu a je teda možné, aby nahradil iný materiál vo výrobe (napr. prírodnú surovinu). V praxi to znamená, že ak sa má odpad (napr. stavebný odpad, odpadový papier, sklo, kovový šrot) prehlásiť za surovinu a vyňať z režimu odpadového hospodárstva, nie je podmienkou jeho technologické spracovanie, surovinou sa môže stať pred samotným spracovaním, ale musí spĺňať kritériá. Inými slovami, už nie je dôležité, ako sa odpad spracuje, ale dôležité je, aké má vlastnosti.

Nový prístup je oveľa flexibilnejší a menej administratívne náročný tým, že z rozsahu pôsobnosti právnych predpisov o odpade umožňuje vypustiť bezpečné a čisté druhotné suroviny. V konečnom dôsledku sa zabezpečí vysokokvalitná vstupná surovina pre priemysel, ktorá vzniká podľa jasných kritérií a je teda záruka, že prírodný zdroj dokáže plnohodnotne nahradiť a jej použitie bude bezpečné.

Prvá komodita, na ktorú boli definované kritériá prostredníctvom nariadenia Rady (EÚ), je kovový šrot. V budúcnosti sa očakáva, že pribudnú ďalšie odpady, na ktoré sa bude dať „nový prístup“ uplatniť. Ide predovšetkým o stavebný odpad, pneumatiky, textilie, kompost, odpadový papier, sklo a iné.

Jednotné kritériá na kovový šrot

Nariadením Rady EÚ č. 333/2011 sa stanovili kritériá, ktorými kovový šrot (konkrétne železný a ocelový šrot) prestáva byť odpadom a stáva sa surovinou. Stanovením týchto kritérií v žiadnom prípade nejde o to, aby sa obchádzali pravidlá nakladania s odpadom, ale naopak, aby sa stanovili jednoznačné podmienky, kedy môžeme s odpadom pracovať ako so surovinou, pretože má charakter buď primárnych prírodných zdrojov (železná ruda, resp. bauxit), alebo sa môže dokonca priamo použiť ako daný kov (staré trubky na oplotenie nehnuteľností, použitý plech na vybudovanie prístreškov na dočasné skladovanie sypkých

hmôt atď.). Zároveň však stanovené podmienky vytvárajú priestor pre to, aby nakladanie s touto surovinou neprinášalo zvýšené riziko pre životné prostredie, ako je znečistenie pôdy, vody alebo ovzdušia nebezpečnými látkami obsiahnutými v znečistenom kovovom šrote. Cieľom je eliminovať opätovné metalurgické prepracovanie v hute tých surovín, ktoré sa dajú priamo použiť a eliminovať zbytočnú úpravu alebo čistenie tých druhov odpadu, ktoré sú neznečistené a rozmerovo vyhovujú na priame spracovanie v metalurgickom procese.

Kritériá pre nakladanie a úpravu kovového šrotu, ktorý chceme transformovať na surovinu, stanovuje nariadenie v 3 fázach podľa toku materiálu. Sú to požiadavky kladené na:

- vstupný materiál – odpad (bod 2 prílohy I a II nariadenia)
- procesy a techniky spracovania kovového odpadu (bod 3 prílohy I a II nariadenia)
- kvalitu kovového šrotu, ktorý je výsledkom činnosti zhodnocovania (bod 1 prílohy I a II nariadenia).

Toto nariadenie stanovuje okrem kritérií, ktoré musia byť splnené pre kovový šrot, aj ďalšie požiadavky, ktoré musí organizácia zabezpečiť. Predovšetkým funkčný systém riadenia kvality, ktorý zaisťuje opakovateľnosť zavedených postupov a určitý štandard kvality pri nakladaní s touto surovinou – odpadom. Tento systém musí overiť akreditovaný subjekt a vydať o tom potvrdenie. To znamená, že nezávislá tretia strana potvrdí certifikátom, že subjekt dodržiava pravidlá a má nastavené interné postupy, ktorých výsledkom je bezpečná a kvalitná surovina. Systém riadenia kvality môže byť vybudovaný ako špecifický subsystém celkového systému, ale je možné ho dobudovať aj na platforme iných manažérskych systémov. Organizácia, ktorá chce prevádzkať odpad na surovinu, musí absolvovať overenie systému riadenia kvality podľa požiadaviek uvedených v nariadení Rady (EÚ) č. 333/2011, nestačí na to certifikát podľa ISO 9001 alebo ISO 14001. Nariadenie tiež špecifikuje, že takéto overenie sa musí vykonávať spravidla každé 3 roky a nešpecifikuje, že je potrebné vykonávať pravidelné ročné dohľady, ako je to u iných systémov manažérstva.

Pre každú zásielku, ktorá sa v rámci takto zavedeného systému vyprodukuje, nariadenie ďalej požaduje vykonať meranie rádioaktivity a po zrealizovaní výstupnej kontroly, ktorá potvrdí dodržanie stanovených kritérií, vystaviť vyhlásenia o zhode pre každú zásielku. Vyhlásenie o zhode predstavuje „rodný list“ kovového šrotu v podobe suroviny. Tým sa de facto, ale aj de jure definitívne transformuje odpad na plnohodnotný produkt.

Certifikačný orgán

Certifikačný orgán ASTRAIA Certification ako prvý na Slovensku začal vykonávať overovanie týchto systémov riadenia kvality podľa požiadaviek nariadenia Rady EÚ č. 333/2011. Podľa našich postupov musí byť overený systém riadenia kvality a postupy kontroly, nakladania, úpravy a monitorovania kovového šrotu na centrále organizácie, ako aj na všetkých prevádzkach, kde sú využívané veľkokapacitné technológie, ako sú šrédre, lisy, nožnice, mlyny a podobné zariadenia a tiež vzorka ostatných prevádzok, kde sa nakladá s kovovým šrotom, alebo sa kontroluje odpad alebo zásielky určené na expedíciu. Organizácie, ktoré plnia všetky uvedené kritériá, dostanú o tom potvrdenie vo forme certifikátu platného 3 roky. Viac informácií získate na www.astraia.sk.

Súčasná situácia v SR

V SR sa doposiaľ „nový prístup“ plnohodnotne neuplatňuje. Nemáme do právneho systému prebrané definície vyplývajúce z rámcovej smernice EPaR č. 2008/98/ES o odpade. Prišlo k zvláštnej situácii, keď sme neprebrali definíciu „stav konca odpadu“, ale nariadenie Rady (EÚ) č. 333/2011, ktoré je vykonávacím predpisom k stavu konca odpadu, je priamo uplatniteľné v každom členskom štáte, a teda aj na Slovensku. Subjekty, ktoré

sa rozhodnú prevádzať kovový šrot z odpadu na surovinu v súlade s nariadením, nech sú už ich pohnútky akékoľvek, nemajú oporu v legislatíve. Súčasný stav prinajmenšom vyvoláva veľa nejasností. Momentálne MŽP SR rieši otázky týkajúce sa evidencie a podávania hlásení preklasifikovaného odpadu a pripravuje schválenie usmernenia pre aplikáciu tohto nariadenia v podmienkach Slovenska, kým nevyjde nový zákon o odpade.

Toky odpadu stále u nás prúdia podľa starého prístupu, je to aj z dôvodu, že súčasná definícia zhodnocovania odpadu, vyplývajúca zo zákona o odpadoch, ani inú možnosť nepripúšťa. Práve tu je priestor na zmenu súčasnej filozofie, ktorá je striktné založená na tvrdení, že zhodnocovanie odpadu je nutne spojené s jeho technologickým spracovaním.

Prínos pre trh

Prínosom pre trh EÚ, a tým aj pre organizácie zo Slovenska, plynúcim z nového prístupu, je predovšetkým zjednotenie pravidiel a vytvorenie širokej ponuky alternatívnych surovín pre európsky priemysel. Vznikne právna istota a zo sektora recyklácie sa odstráni nadmerná administratívna záťaž. To platí najmä pre ďalších držiteľov preklasifikovaného kovového šrotu, ktorí nebudú mať ani na Slovensku ďalšie povinnosti podľa predpisov z oblasti odpadového hospodárstva. Pre overené organizácie podľa nariadenia Rady (EÚ) č. 333/2011 sa črtá možnosť priamo potvrdzovať subjektom uvádzajúcim na trh kovové obaly alebo elektrozariadenia, že kovové zložky obsiahnuté v týchto obaloch, resp. elektrozariadeniach boli spracované za účelom ich ďalšej recyklácie v požadovaných limitoch. Ďalšou výhodou je uľahčenie medzinárodného obchodu s kovovým šrotom, pretože organizáciám takto už nehrozia žiadne bariéry pre pohyb odpadu, ktoré majú zavedené rôzne krajiny EÚ pre dovoz – vývoz odpadu. Napríklad Taliansko má už viaceré metalurgické koncerny, ktoré spracávajú výlučne surovinu, ktorú dovážajú z celej Európy a nie je vôbec potrebné pre ich činnosť oprávnenie na zhodnocovanie odpadu.

Regulácia a dohľad

Nový prístup môže vyvolávať dojem, že ak sa určitá látka vyjme spod pôsobnosti odpadovej legislatívy, stratí sa nad ňou kontrola. To ale nie je pravda. Nové pravidlá tiež podliehajú kontrolným mechanizmom. Treba si uvedomiť, že spod pôsobnosti odpadovej legislatívy sa vylučuje kovový šrot, ktorý nie je nebezpečný a nepredstavuje riziko. Práve vysokými kritériami kladenými na surovinu je zabezpečené, že ak aj kovový šrot obsahuje nebezpečné zložky, tie musia byť vyseparované a musí byť s nimi nakladané v zmysle legislatívy o odpade. To má zabezpečiť systém riadenia kvality v subjekte (napríklad spracovateľ šrotu, zberný dvor), ktorý musí byť overený akreditovaným subjektom. Overením sa subjekt nezbujuje zodpovednosti, práve naopak. Subjekt vydáva vyhlásenie o zhode a je zodpovedný za kvalitu konečnej zásielky, ktorá putuje do oceliarní, zlievarní alebo na priame použitie.

Veľmi dôležité je aj angažovanie príslušných štátnych orgánov (colná správa, kontrolné orgány na úseku životného prostredia, obvodné úrady životného prostredia), ktoré majú právo v zmysle nariadenia (ES) č. 333/2011 kontrolovať funkčnosť systému riadenia kvality u subjektu, ktorý odpad na surovinu prevádza. Pre štátnu správu to znamená, že predmetom kontroly nebudú len vydané súhlasy, evidencie rôznych druhov odpadu, ročné hlásenia atď., ale aj vyhlásenia o zhode, záznamy z kontrol kvality odpadu a záznamy z merania rádioaktivity. Je dôležité stanoviť presné pravidlá pre komplexné sfunkčnenie nového prístupu v našich podmienkach, aby bolo všetkým zainteresovaným stranám zrejme, aké sú ich povinnosti a ako ich majú plniť.

Mgr. Peter Čierňava
ASTRAIA Certification, s. r. o., Nitra